
This is the **accepted version** of the book part:

Vallejo Rubinstein, Claudia; Noguero Rodríguez, Artur. «La multiculturalitat en els projectes de treball: les catifes viatgeres». *Plurilingual literacy practices at school and in teacher education*, 2018, p. 103-118

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/325191>

under the terms of the ^{IN}
COPYRIGHT license.

La multiculturalitat en els projectes de treball: les catifes viatgeres

Claudia Vallejo Rubinstein

Artur Noguerol Rodrigo

In this chapter we will present one of the key products of Koinos project, the travelling carpets, a didactic device that focuses on developing literacy skills from a linguistically and culturally pluralistic perspective, opening the classroom to the educational community and to exchanges with other centres.

We will first explain the socioconstructivist and collaborative foundations of the travelling carpets, and expose their objectives and structure, including the digital travelling carpets produced in the classrooms and in collaboration with other centres, and the physical family carpets that travel between the school and the families. To conclude, we will give examples of what the participating schools have done.

Introducció

En les següents pàgines descriurem un viatge pel món de la pluriliteracitat (multilingüe, intercultural i multimodal) en una catifa voladora, com tantes que hi ha a la literatura universal, que han fet les escoles que han col·laborat amb Koinos. Aquest viatge, o viatges més bé, s'han realitzat en companyia d'altres lectors, també diversos, per entrar en contacte amb altres mons i cultures.

Ens referim a un dels productes claus del projecte Koinos, les catifes viatgeres, un dispositiu didàctic que, partint de les realitats i necessitats concretes de cada aula i cada escola, és proposa socialitzar els projectes d'aula que aquestes realitzen i afavorir així l'obertura a la resta de la comunitat educativa i l'intercanvi amb altres escoles, sempre al voltant de la interculturalitat i la pluriliteracitat. L'objectiu d'aquestes catifes és permetre l'entrada a l'aula de la diversitat de llengües i cultures que ens envolten, per promoure les habilitats lectores des d'una perspectiva lingüística i culturalment plural en la societat de la informació. D'aquesta manera, la diversitat present a la nostra societat passa de ser viscuda com a possible obstacle per les pràctiques educatives, a esdevenir una oportunitat i un element enriquidor.

En aquest capítol explicarem els fonaments socioconstructivistes sobre els quals es despleguen les catifes viatgeres, com ara la producció col·laborativa d'investigadors-docents famílies i la importància de promoure activitats de multiliteracitat en entorns significatius per a l'alumnat. A continuació exposarem

els objectius, l'estructura i les fases d'elaboració d'aquestes catifes, incloent la catifa viatgera digital d'aula i d'intercanvi entre escoles, i el seu complement, la catifa física familiar que viatja entre l'escola i les famílies. Finalment, ensenyarem la diversitat de experiències que caben dins d'una gran catifa voladora, donant exemples del que han fet algunes de les escoles participants.

1. El paper de les catifes viatgeres en el projecte Koinos

Dintre del projecte Koinos, les catifes viatgeres, són l'eix al voltant del qual prenen sentit la resta dels productes, de manera molt especial tot el relacionat amb la formació. Les catifes viatgeres són un dispositiu didàctic, en aquest cas una part important del portal, per presentar o socialitzar els projectes d'aula que es realitzen als diferents centres educatius i per afavorir els intercanvis en el marc de la pluriliteracitat. El fet de situar les catifes viatgeres, és a dir les aules, com a l'eix de Koinos fa que, d'alguna manera, s'inverteixi el paradigma dominant en la recerca educativa feta a la universitat.

Moltes d'aquestes recerques es plantegen a partir de propostes elaborades des de la universitat, fora de l'aula, la base que determina què cal fer-hi per prendre dades i poder decidir què fer per innovar l'educació. Per contra, Koinos, seguint l'enfocament de recerca col·laborativa (Nussbaum, 2017) que és el comú a la majoria de socis de Koinos, se centra en les activitats de les aules, els projectes d'aula amb totes les seves variants, superant l'enfocament "top down". Les catifes viatgeres tenen com a punt de partida i primer objectiu que tots els actors del projecte prenguin consciència de la realitat del centre i així tots plegats i de comú acord (el professorat del centre, els assessors de Koinos i les administracions implicades), procedir als canvis necessaris per a la millora de la veritable qualitat de l'educació.

Aquest enfocament, a més, no restringeix la seva mirada a les relacions que es produeixen dintre de l'aula, sinó que s'obre al seu entorn. En primer lloc, s'obre a l'entorn més proper al centre, la comunitat educativa organitzada al voltant de l'ajuntament. Però en segon lloc, com es veurà més endavant, té com a estructura central el fet de compartir les seves activitats escolars amb altres centres educatius, tant per fer patent la diversitat que hi ha al seu interior, com per afavorir unes relacions més humanes entre tots els participants. Això es fa possible perquè les catifes viatgeres tenen com a eix l'elaboració d'un projecte d'aula l'objectiu del qual és fer present a l'aula la diversitat de llengües i cultures i afavorir el desenvolupament de les habilitats lectores en la societat de la informació. Aquesta obertura a la diversitat, essència de les catifes viatgeres, aconsegueix així que la diversitat present a la nostra societat passi de ser viscuda com a possible obstacle, a esdevenir element dinamitzador del desenvolupament personal i social, clau del projecte Koinos.

Hi ha diversos capítols que es relacionen amb el tema de les catifes viatgeres, atès el paper central que juga al projecte Koinos. Hi ha, però, un primer element que de fet representa el primer pas en el procés d'elaboració de les catifes, el que es recull amb tota la seva complexitat al capítol 5: les Històries de Vida Lingüística (HVL). De fet és un dels punts clau de les catifes viatgeres ja que per a la seva realització cal fer emergir a l'aula la diversitat lingüística i cultural com a marc en què situar totes les activitats d'ensenyament-aprenentatge que s'hi realitzen. A partir de les diferents HVL que es faran a l'inici de les catifes viatgeres, l'alumnat, el professorat i les famílies que hi participin seran conscients d'aquesta diversitat. Alhora, en compartir-les amb les altres escoles a través del portal de Koinos, totes les persones que consultin les catifes viatgeres, a través d'aquesta fotografia lingüística de la classe, també seran conscients de la diversitat a partir de la qual interpretar tot els materials i propostes que s'hi presentin.

Aquesta fotografia, resultat de l'activitat de les HVL que s'han descrit al capítol 5, són la primera fase de totes les catifes viatgeres, una porta d'entrada oberta per mostrar tota la diversitat de l'aula i també, però, la dels materials per a la realització del projecte d'aula. Els projectes d'aula ara s'han de plantejar des d'una perspectiva de pluralitat que impliqui la multimodalitat, tan present a la nostra societat actual. Aquesta visió plural i diversa no es pot fer si no es té en compte que la construcció del saber s'ha de fer de manera compartida i amb l'ús de la diversitat de materials que ens proporciona la societat del coneixement.

Per això, per aconseguir aquesta obertura a la diversitat, s'ha fet la proposta de les catifes viatgeres. Amb elles es proposa que l'alumnat realitzi un viatge pel món de la pluriliteracitat (literacitat multilingüe, intercultural i multimodal) en companyia d'altres lectors, també diversos, per entrar en contacte amb altres mons i cultures. Atès que es vol que aquestes activitats representin el món de la interculturalitat, per això s'ha pres la catifa voladora com a metàfora enriquidora d'aquest dispositiu que ha d'afavorir aquesta visió plural compartida. A la literatura clàssica hi ha catifes força interessants com la de Tangú o la d'Ivan el ximple, entre altres històries. Nosaltres, però, hem volgut prendre com a referència la voladora i màgica d'Aladí i la llàntia meravellosa de les Mil i una nits, que pot ser molt suggerent per als nois i noies. També pot servir de referència la del Rei Salomó, regal de la reina de Saba, perquè es diu que era tan gran que hi cabia tot el seu seguici, i que el Rei la podia guiar ordenant-ho als vents, per tant, a les catifes viatgeres hi cap tothom i hi poden (han de) transportar multitud de materials.

Amb tota aquesta càrrega d'imaginació i de riquesa cultural que ens aporta el nom de les catifes viatgeres es vol potenciar l'assoliment d'una sèrie d'objectius que són a la base del que es vol aconseguir amb el projecte Koinos:

- Fomentar i incidir en les connexions entre l'aula i la vida quotidiana, i potenciar, així, la convivència i la cohesió social.
- Afavorir la tasca del professorat en la creació d'hàbits de lectura, tot relacionant-los amb la convivència i la cohesió social.
- Afavorir el desenvolupament de l'hàbit lector i la convivència social dinamitzant les relacions entre els destinataris d'aquestes catifes.
- Fomentar la co-construcció dels coneixements amb altres comunitats educatives obrint-se, així, a la diversitat de llengües i cultures.
- Potenciar l'interès per usar materials en diferents formats, suports o llengües, com obertura a la diversitat.

Un cop presentat aquest producte intel·lectual, concretarem les dues variants que es donen al projecte Koinos, donat que un es dona en suport digital i l'altre en físic. D'aquesta manera tindrem dues menes de productes: les catifes viatgeres (de l'aula) i les catifes viatgeres familiars, de les quals no hem parlat fins ara. Les primeres, les que es proposen amb suport digital, són les que denominarem simplement com a catifes viatgeres, perquè són l'eix de Koinos. Les segones, les que es proposen en suport físic, són les catifes viatgeres familiars, es deriven de les primeres i suposen el vincle més directe, malgrat que no l'únic, entre Koinos i la vida familiar.

Les catifes viatgeres, com hem dit, són la base de Koinos. Elles són les que apareixen al portal Koinos <<http://plurilingual.eu/e-portfolio/catifes-viatgeres>>, i concreten la visió social de la construcció interpersonal. Les TIC donen una dimensió social a les activitats d'aprenentatge que és difícil aconseguir d'una altra forma. A més, també afavoreixen la presència dels materials i experiències que fan possible el viatge per la pluriliteracitat, que suposa la lectura i escriptura en diversitat de llengües, a través de diversitat de cultures i usant la multimodalitat dels suports i dels recursos amb què es realitzen les tasques d'aprenentatge. Però, a més, fan possible l'intercanvi entre diferents "lectors", que ahora seran escriptors i constructors de nous textos, també per compartir amb els altres.

Les segones, les catifes viatgeres familiars, a diferència de les d'aula, tenen com a base un suport físic, com les maletes viatgeres que es fan servir a tantes biblioteques i escoles, en què es porten llibres i altres documents per treballar-los en família a casa. Els documents que porten de vegades estan relacionats amb els projectes d'aula, de vegades s'hi relacionen d'una manera més general, amb el tema de la diversitat lingüística i cultural que es proposa a Koinos, però sempre es

planteja se socialitzi a casa el que es treballa a l'aula. Aquestes catifes també cerquen el viatge a la pluriliteracitat, en aquest cas invitant la família a fer conversa sobre els materials que hi ha a la catifa i que es desitgi comentar: llibres, àlbums, còmics, vídeos o qualsevol altre tipus de material. A la catifa viatgera familiar hi ha, a més d'un full d'instruccions, una llibreta on qualsevol membre de la família podrà expressar, de la manera que li sigui més convenient, les vivències, sentiments, pensaments que han aparegut durant l'activitat lectora. D'aquesta manera, la catifa esdevindrà una altra eina per treballar la diversitat i generarà també ponts entre les famílies i amb l'aula.

2. Activitats de multiliteracitat en entorns significatius per a l'alumnat

Les catifes viatgeres es plantegen a partir d'una visió de la lectura (vegeu els capítols 3 i 7) que pren com a base les darreres recerques en aquest camp i, de manera molt especial, les que es recullen als marcs de referència dels projectes internacionals PISA (2008) i PIRLS (2016), tot i que prenent la perspectiva de l'ensenyament i aprenentatge de la competència lectora i no pas només la de la seva avaluació, que és la pròpia d'aquests projectes.

Hi ha un aspecte que tots dos marcs assenyalen com a fonamental i que es pot considerar com l'origen del producte que nosaltres hem proposat a Koinos: el fet que la competència lectora no es redueixi a "comprendre", sinó que cal afegir "emprar" (de la definició de PISA), o "llegir per a actuar" (del capítol 1 de PIRLS). És a dir, estem canviant el focus que estava centrat en la relació del lector i el text, el que s'anomena la comprensió lectora, a situar-lo en el fet que el lector demostrï habilitat per aplicar allò que ha entès a noves situacions, i per resoldre problemes o projectes, la competència lectora. En conseqüència, cal plantejar les activitats de la lectura (literacitat) en entorns significatius per a l'alumnat, en projectes d'aula que impliquen un aprenentatge col·laboratiu en contextos reals de comunicació i orientats a la realització d'un producte final per a destinataris reals, que seran la base de les catifes viatgeres. La lectura és part del procés dels projectes d'aula, com a complement necessari amb l'escriptura i la comunicació. A més, així es dona sentit a la necessitat i importància, per a un correcte desenvolupament de la lectura, d'implicar-s'hi per assolir els objectius propis, desenvolupar el coneixement i el potencial de cadascú i participar en la societat (PISA, 2008). És a dir, es llegeix per aprendre, per construir coneixements, per participar en comunitats de lectors de l'escola i de fora i, evidentment per al goig personal (PIRLS, 2016).

Aquesta perspectiva competencial, dintre de la visió sociocultural de la lectura, relaciona estretament la lectura i l'escriptura (es llegeix per millorar l'escriptura i s'escriu per aprofundir en la construcció dels coneixements) com a construccions socials i activitats socialment definides que han anat variant segons el context i la

realitat històrica (Ferreiro, 2001) i que, a través de l'aprenentatge cooperatiu, ajuden a l'obertura vers la societat i els reptes internacionals (Coste, 2007).

Si prenem com a base aquesta visió, trobem un recurs pedagògic, que encara es pot trobar amb variants i que ha estat a l'origen de la nostra proposta: les maletes viatgeres. Aquestes han estat concebudes per donar a la lectura una major dimensió social, la lectura compartida a l'aula, o a casa. Han tingut la funció de fomentar l'hàbit lector a través de la dinamització i l'impuls de la lectura literària (el gust per la lectura). D'aquestes maletes viatgeres es poden trobar exemples amb les que es feien a l'Ajuntament de Barcelona (Biblioteca Artur Martorell), i a força altres biblioteques públiques, Centres de Recursos Pedagògics i escoles. Aquestes maletes eren l'eix a partir del qual es parlava a la classe dels llibres i materials que transportaven, o també fent una conversa amb algun autor o il·lustrador. Sovint aquestes maletes també es feien arribar a les famílies, perquè aquesta socialització de la lectura arribés al primer nucli que viu l'alumnat.

Una altra de les fonts d'inspiració per a la proposta de les catifes viatgeres, també tenint com a eix la socialització de la lectura, han estat els cercles o clubs de lectura, tant als centres escolars com en altres institucions socials. Seguint la definició que es dona d'ells, són uns dispositius didàctics en els quals, grups de persones de diverses característiques, a partir de lectures, normalment literàries, es reuneixen per fer anàlisis i crítiques del text. Quan es fan a les escoles, els grups són reduïts i heterogenis, i la seva finalitat és per aprendre junts a interpretar i a construir coneixements a partir de les lectures (vegeu Lafontaine, Terwagne i Vanhulle, 2003).

En aquest marc, és on té sentit la proposta de les catifes viatgeres que suposa compartir el que es llegeix per afavorir la co-construcció dels coneixements propi de la visió interaccionista i sociocultural de la lectura (Cassany, 2009; Cummins, 2009; Lemke, 2004; Zabala, 2008) que supera la visió individualista de la construcció del coneixement i de la identitat. Els projectes d'aula que s'intercanvien a través de les catifes viatgeres donen un marc amb tot sentit social i plural per a la construcció dels coneixements i per a la cohesió social que és el nucli del projecte Koinos.

Però, ¿Què són les catifes viatgeres? ¿Què s'hi fa exactament?

Les catifes viatgeres són un dispositiu digital entre aules, centrades en els projectes d'aprenentatge que s'hi realitzen i en l'intercanvi entre iguals. Per tant, es tracta de formular el projecte de manera que una altra escola pugui també participar-hi, sigui perquè es fan demanades de col·laboració o ajut a l'altre centre, o perquè es proposa que es faci alguna activitat, o simplement perquè els lectors poden realitzar amb variacions el mateix projecte. La lectura multimodal i

plurilingüe entra amb la funció de facilitar la realització del projecte, amb la qual cosa es potencia la co-construcció intercultural del coneixement.

Deixem de banda, reconeixent la seva importància, la primera fase del procés, la fotografia que es realitza a partir de les HVL, pas necessari que identifica qui fa la catifa, tal com es veu al capítol 5, i essencial per fer emergir la diversitat lingüística i cultural. A partir d'aquí, l'estructura de base de las catifes viatgeres respecta la dels projectes d'aula tal com es realitzen al centre i segons el seu currículum. Per això, les catifes viatgeres tindran la perspectiva plural que és pròpia de Koinos, tot afavorint les interaccions necessàries per a la captació, elaboració i comunicació de la informació. Seguint aquesta idea, el professorat ha de decidir el projecte que realitzarà.

Aquest procés, com ja hem dit, és molt particular de cada centre i l'important és que, un cop decidit, doti el projecte d'aula d'aquelles característiques que el faran propi de Koinos. De primer, perquè s'organitza col·laborativament no solament quant a les agrupacions de l'alumnat de l'aula (n'hi ha que ho han d'acord amb altres aules), sinó perquè també implica la reflexió i co-construcció del projecte amb altres docents o els assessors de Koinos. També perquè es planteja la necessitat d'emprar diversitat de llengües i de suports, mitjans i llenguatges en la resolució del producte final del projecte, i que potenciïn els intercanvis i la pluriliteracitat. En tercer lloc, perquè preveu, amb l'alumnat, la manera d'implicar altres centres, a partir del portal que ho facilita.

I ¿quines semblances i diferències hi ha amb les catifes viatgeres familiars?

A més de les catifes digitals, Koinos proposa les catifes viatgeres familiars que són un complement necessari per aconseguir l'objectiu central: involucrar les famílies i altres agents socials en les pràctiques lectores plurilingües i multimodals per augmentar la seva visibilitat i ajudar a establir ponts entre les pràctiques escolars y les de la vida quotidiana.

Aquesta implicació de les famílies es produeix, en primer lloc, en les mateixes catifes viatgeres. Ja des de la primera fase, en la realització de les HVL, es pot fer que els famílies hi participin fent les seves HVL. Algunes de les escoles han proposat que els alumnes demanin a casa, fins i tot incloent-hi els avis i àvies. Aquest paper de l'alumnat els ha motivat molt i, a partir d'aquesta demanda, han arribat a precisar més la seva pròpia HVL. En segon lloc, també s'hi ha implicat les famílies durant el procés d'elaboració dels projectes d'aula que han construït les catifes. Per exemple, una escola va fer que un familiar, dentista, vingués a la classe per donar explicacions i resposta a les preguntes que havien fet sobre les dents, com a part del tema que treballaven; una altra escola va fer que un pare anés a la classe a explicar un conte en una llengua africana per reflexionar sobre què fer per entendre una llengua desconeguda; i una altra va demanar que una

mare expliqués a la classe un conte àrab que és la llengua de diversos nens de l'aula. Hi ha, a més, una altra participació que és la més comuna: el professorat demana que les nenes i nens de l'aula demanin a casa seva informacions concretes per resoldre el projecte d'aula. Per exemple, com que estaven fent un projecte sobre els còmics al món, es va demanar que portessin de casa els còmics que tenien en diferents llengües.

Hi ha, però, una altra proposta realitzada per involucrar les famílies que, a diferència de les catifes viatgeres, que són virtuals, es fa amb un suport físic, fórmula molt propera a les maletes viatgeres de les que s'ha parlat abans. En aquesta proposta, les famílies tenen més paper que en les digitals, atès que se centren en les activitats de lectura a casa. Es tracta de les catifes viatgeres familiars que serveixen per aportar documents i materials per facilitar les activitats lectores a casa, en aquest cas al voltant de temàtiques relacionades o bé amb el tema de Koinos, o bé amb la temàtica del projecte d'aula que es treballa al centre. Les catifes familiars porten llibres, àlbums il·lustrats, llibres de còmics, vídeos, CD-ROM, enllaços electrònics, objectes relacionats amb els temes. Cada escola decideix una mica el que hi vol posar, tot i que des de Koinos s'han subministrat uns llibres de base relacionats amb diferents aspectes de la diversitat lingüística i cultural.

A la catifa viatgera familiar hi ha una llibreta i un document en què se suggereix què han de fer a casa. Al document es diu que busquin una estona en què puguin estar tots junts per llegir i parlar tranquil·lament d'algun dels materials de la catifa. Se suggereix que parlin amb els infants sobre les imatges o la història, fent-los preguntes i comentaris perquè expliquin el que pensen i els sentiments que tenen. En acabar la lectura es demana que, a la llibreta que hi ha a la catifa, facin una aportació en nom de la família sobre les vivències que s'han tingut, el que ha cridat l'atenció, el que s'ha fet, de què s'ha parlat, el que ha agradat, etc. Poden escriure un text en la llengua o llengües que vulguin o dibuixar, enganxar fotografies o altres elements plàstics; o posar-hi el que els sembli més adequat i interessant. També, pensant que la catifa anirà a altres famílies, els poden fer suggeriments establint una interacció que els ajudarà a fer el viatge compartit que proposa Koinos.

3. Estructura de les catifes viatgeres

Tot i la diversitat de propostes que, com després s'explicarà, s'han anat concretant en les catifes viatgeres de les escoles, hi havia una estructura comuna de base. Aquesta manera de fer ha resultat un enriquiment addicional: quan els centres presentaven les seves catifes a les altres escoles i els enviaven propostes, preguntes o suggeriments, compartien una forma particular de veure la realitat i alhora veien com altres nens i nenes podien entendre aquest viatge de forma

diferent. Al portal de Koinos <http://plurilingual.eu/e-portfolio/catifesviatgeres> es pot veure aquesta varietat dintre de l'esquema comú que passem a explicar de manera resumida a partir dels documents elaborats per al projecte Koinos.

El primer que cal fer és determinar el tema i el producte final del projecte d'aula: Aquest projecte variarà segons la tradició de l'escola i les necessitats del mestre, atès que les catifes no pretenen imposar un projecte sinó nodrir-se de les tradicions educatives del centre. A partir d'aquesta base alhora cal introduir la perspectiva Koinos: considerar la diversitat lingüística i cultural i la multimodalitat dels materials que elaboraran el projecte, tenint en compte també les possibilitats que ofereix l'intercanvi amb altres centres. Aquest primer pas suposa obrir una conversa i negociació a l'aula amb l'alumnat per tal d'implicar-lo en el tema i el procés que se seguirà per a la realització del producte final del projecte i la catifa viatgera. Sempre que sigui possible, s'intentarà també convidar a les famílies a participar i fer aportacions en aspectes que donin una visió més plural del tema.

Cal recordar que hi ha una activitat inicial a l'aula per elaborar les HVL, que s'integren a la catifa viatgera, però que, com que ja s'ha tractat aquest producte al capítol 5, no cal concretar-ho més.

A continuació, es realitzaran les activitats necessàries per resoldre el projecte d'aula. Aquest procés comporta la cerca d'informació en tots els espais escolars, de l'entorn i familiars. Els materials per a aquestes tasques han de ser el més diversos possible (en diferents formats i en variats suports, escrits en diverses llengües o que siguin bilingües o plurilingües.). Per exemple:

- Textos per aprendre, escolars o de divulgació, escrits o multimodals (com vídeos o documents de ràdio, digitals o no).
- Textos periodístics impresos, d'internet, de ràdio o de televisió.
- Materials de l'alumnat de cursos anteriors.
- Textos de ficció (contes...) orals, escrits o multimodals que tractin el tema.

Aquesta diversitat pot venir afavorida si es demana la col·laboració de les famílies que poden aportar materials de la seva llengua i cultura. Sempre que sigui possible, els materials s'han de llegir, analitzar i interpretar a partir d'experiències de lectura compartida, en parelles, en petits grups, en grup amb familiars o amb altres lectors, per facilitar la reflexió sobre la recerca d'informació. De manera general, cal proposar espais de reflexió sobre les activitats i les lectures, de manera especial quan apareguin elements que facin evident la diversitat lingüística i cultural.

En aquestes activitats d'elaboració del projecte d'aula que durà a la catifa viatgera és important insistir en la necessitat de fer emergir la diversitat lingüística amb l'ús de les llengües que parlen els alumnes dins i fora de l'escola. Aquesta qüestió pot tenir un bon motiu si, en la realització de la catifa, els alumnes fan entrevistes enregistrades en àudio o vídeo a persones que puguin aportar informacions sobre el tema. Un altre motiu pot ser la demanda, a altres centres participants al projecte, d'informacions necessàries per solucionar les activitats, cosa que evidentment demanarà l'ús del plurilingüisme.

El nucli central del projecte ha de portar a l'elaboració d'un producte final que, de la mateixa manera que és important que els materials per a elaborar la informació siguin diversos, cal que el producte final presenti aquesta diversitat de documents:

- Textos orals, escrits o multimodals elaborats per l'alumnat en la resolució de les lectures i les activitats proposades al projecte (com murals analògics o virtuals, presentacions en Power Point, documents d'àudio i vídeo, materials per compartir amb altres classes...)
- Textos (orals, escrits o multimodals) elaborats en les activitats de família.
- Lectures i activitats recomanades per l'alumnat de les altres escoles i altres activitats complementàries (poden aparèixer a la catifa dels altres centres).

Com a complement d'aquest producte final, es poden fer propostes de lectures o d'altres activitats perquè les realitzin els altres centres que participen en l'intercanvi de les catifes viatgeres. Així mateix es poden proposar activitats que, iniciades a l'aula, es puguin compartir amb altres col·lectius que han de completar-les per fer el text global, com per exemple, iniciar una història a l'aula que els nens i nenes d'altres escoles hagin de completar (com es fa amb els contes viatgers).

Un cop acabades les activitats, tots els materials es pujaran al portal per poder-los compartir amb els altres centres educatius. De la mateixa manera, serà important que es llegeixin les altres catifes, i realitzin les propostes que fan i compleixin les activitats amb els materials que hi aporten. És important que tot el que es faci tingui aquesta perspectiva de compartir el que fan amb els altres centres.

Però de la mateixa manera que es comparteix la catifa amb els altres centres, caldrà, i serà molt convenient, fer la posada en comú amb altres classes de

l'escola i amb les famílies de tot el que s'ha realitzat amb el projecte i catifa viatgera.

Finalment és molt important l'avaluació, i sobretot l'autoavaluació, de tot el procés acomplert, posant èmfasi en els aspectes de diversitat lingüística i cultural i en la experiència de compartir el projecte amb altres lectors.

En tot aquest procés, els mestres poden trobar eines de suport com la graella per a la planificació de les activitats (objectius, temàtica, materials i organització de l'alumnat) i el diari de classe (que permet la reflexió sobre sessió, amb atenció a l'emergència i atenció a la diversitat lingüística i cultural).

4. Processos de les diferents catifes viatgeres

La realització de les catifes viatgeres, com s'ha dit abans, ha estat un procés col·laboratiu entre els mestres d'aula i els membres del projecte Koinos, i obert, a més a més, a les famílies i a la comunitat educativa. Un dels principis més importants per a la realització de les catifes ha estat respectar la tradició educativa dels centres, adaptant el projecte a la comunitat receptora i d'acord amb els seus hàbits, necessitats i especificitats. És evident que aquest principi determina que les catifes tinguin unes característiques força diferents, malgrat respondre a un mateix esquema. A partir d'ell es treballa col·laborativament amb els assessors de Koinos per pensar com desenvolupar la perspectiva plural que aquests projectes podrien aportar. Per fer-ho es focalitza el projecte en la diversitat lingüística i cultural i en la pluriliteracitat i multimodalitat, obrint les portes de l'aula i del projecte a les famílies i la comunitat, i també a altres aules amb diferents llengües i cultures, que es convertiran en companyes de viatge i nodriran el projecte.

Amb aquestes premisses, es construeixen un conjunt de materials per al desenvolupament de la competència lectora plurilingüe i intercultural amb un enfocament global que entén la literacitat en un sentit ampli, multimodal, creatiu i interactiu. L'objectiu es que els lectors o lectores esdevinguin agent socials actius que s'enfrontin a textos de tota mena, des de la curiositat i la reflexió, i es comprometin per assolir els objectius personals i socials, per desenvolupar el seu coneixement i potencial personals, i perquè així participin d'una manera més reflexiva i crítica en la societat.

A partir d'aquest marc comú, cada catifa viatgera és un món particular i únic que respon a les característiques del centre i de l'aula, tal com ho demostra la diversitat de les catifes desenvolupades. Tres centres de Barcelona: CEIP Baró de Viver (a partir d'ara Baró), CEIP Coves d'en Cimany (a partir d'ara Coves) i escola Sagrada Família (a partir d'ara SAFA) van fer les tres catifes viatgeres de l'etapa de pilotatge de Koinos el curs 2015-16, que van assessorar la UAB i la UB. Durant el

curs 2016-17, dos dels centres de Barcelona, Baró i SAFA, han repetit i s'hi ha incorporat el CEIP Mossèn Jacint Verdaguer (a partir d'ara Mn Cinto). A més, aquest curs hi ha participat l'escola Rudolf-Roß-Grundschule d'Hamburg (RRoß), assessorada per la Universität d'Hamburg, i les escoles assessorades per la Universitat d'Aveiro: la EB1 de Chave - Agrupamento de Escolas da Gafanha da Nazaré, Ílhavo (a partir d'ara Chave); el Centro Escolar Santa Maria Manuela - Agrupamento de Escolas da Gafanha da Nazaré (a partir d'ara Sta. M. Manuela); i el Centro Escolar de Montemor-o-Velho - Agrupamento de Escolas de Montemor-o-Velho, Coimbra (a partir d'ara Montemor). Val a dir que les escoles que van participar a la fase de pilotatge, només eren tres, van tenir un seguiment molt més directe i, en conseqüència, les seves propostes han estat més desenvolupades.

Cada catifa viatgera mostra les diferents concepcions de les tasques escolars, el paper que se'ls dóna en la vida del centre, la seva relació amb l'entorn social, i les respostes que han tingut des d'altres centres docents. Per presentar la diversitat de catifes desenvolupades, prendrem com a base diferents elements i fases de les catifes viatgeres: a) el tema triat i la manera de fer la tria; b) sortides de l'escola o presència de gent externa; c) el producte final; d) relacions amb altres classes; e) propostes d'activitats per als altres centres i demandes de col·laboració entre centres.

a) El tema triat i la manera de fer la tria és un primer punt rellevant per mostrar la seva diversitat i perquè ajuda a adonar-se del que significa la diversitat cultural de les concepcions pedagògiques, que cal tenir present en els intercanvis entre escoles.

Per començar, hi ha projectes que, en la seva decisió, superen l'àmbit de l'aula. Per exemple, els projectes de Baró, tant el fet per al període de pilotatge (2015-16) com el del curs 2016-17, responen a un plantejament de tota l'escola. Ja des de l'inici de curs es planteja un projecte de centre per a tot el curs en què cada nivell hi coopera de manera diferent però confluent. La primera catifa viatgera d'aquesta escola presenta les activitats finals del grup classe d'un projecte de centre sobre la llibertat d'expressió. La segona catifa reflecteix el projecte del centre que té com a punt de partida la visita d'un personatge, Alba, que ve del futur (any 3025) i que els demana ajut per a salvar la comunicació del seu país del futur. Tot el centre realitza projectes per salvar la comunicació i els que participen a Koinos, plantegen diferents temes sobre la llengua i la comunicació, pensant en l'intercanvi amb els de R-Roß.

En la mateixa línia se situa la catifa viatgera de l'escola SAFA el curs 2016-17, en què es proposen treballar com són les escoles del món, prenent com a base la proposta de celebració de tot el centre educatiu. Un cas semblant, és a dir, prendre com a tema un que no està al currículum del centre i que involucra a tota

l'escola, és el de la segona catifa viatgera del CEIP Mn Cinto, creada a partir d'una activitat en què participa l'escola amb un grup molt extens de centres educatius. Es tracta de Cantània, una activitat que involucra uns 5000 nenes i nens, i que acaba en una gran cantada, vivència musical compartida. Aquest any el tema de Cantània es la por: "la nit dels mals sons", i a partir d'aquest tema el CEIP Mn Cinto ha desenvolupat la seva catifa viatgera.

Un altre grup d'escoles han pres com a base de la catifa un projecte d'aula centrat en un tema de la matèria escolar que forma part del currículum del centre. Per exemple, el tema de la publicitat que es fa a l'escola Sta. M. Manuela, pren la dimensió de "publicidade plurilingue" perquè es treballa en diferents llengües. Un altre exemple és el de l'estudi de la meteorologia que proposa Mn Cinto i que, a través de les informacions de les famílies, busca les variants del tema i la representació dels fenòmens en les diferents cultures. També el còmic, tema del projecte desenvolupat per alumnes de SAFA durant el període de pilotatge, que pren la dimensió plurilingüe en demanar que els nens i nenes portin de casa còmics en diferents llengües, atès que hi ha nens de molts orígens, i en converteix així en "El còmic arreu del món".

Una variant d'aquestes catifes viatgeres, organitzades a partir dels projectes d'aula són els centrats en una àrea lingüística. Per exemple la catifa viatgera de Chave es planteja el tema de les llengües (centrat en l'anglès, portuguès, francès i bretó) per treballar el medi ambient. O també la catifa viatgera de Montemor en què, a partir del tema de les llengües en la classe d'anglès, planteja diferents temes sobre els llibres de l'aula.

Hi ha un darrer exemple de catifes viatgeres, basades en projectes d'aula – matèria escolar, la desenvolupada per Coves, que va plantejar unes variants que cal explicar: centrat en l'aparell locomotor, reflexiona sobre la manera de tenir cura del cos i promoure millors relacions de comunicació amb els companys, tot establint relacions entre cos i les llengües i la comunicació. La catifa va tenir un caràcter transversal ja que, amb l'estudi de les parts del cos i les seves funcions, hi va incloure activitats relacionades amb l'art (retrats de Picasso), la literatura (a partir del conte Pinotxo), i la reflexió sobre les llengües i els efectes positius de la cura del cos en la comunicació.

Una altra variant de les catifes viatgeres és la proposta realitzada per R-Roß, centrada en l'intercanvi amb la seva escola paral·lela i amb motiu d'una festa popular, el Nadal. Aquesta variant té la força de potenciar la comunicació, amb l'intercanvi d'emocions i sentiments que provoquen les cançons i l'intercanvi de postals de felicitació.

b) Les sortides de l'escola o la presència de gent externa, tot i que és un element que podia donar més força a la presència de la diversitat en la realització de les

catifes, no hi és molt present. De tota manera hi ha exemples suficients per poder valorar-ho. La sortida de l'escola pot servir per motivar el tema del projecte (van a una muntanya a rebre el personatge del futur, Baró) o per trobar més informació sobre el tema que es treballa (Visita al museu Picasso per reflexionar sobre el retrat, Coves). Quant al tema de les visites d'experts a l'aula, també hi ha dues menes d'exemples: la presència d'una persona experta que els pot ajudar a resoldre preguntes (dentista, logopeda o fisioterapeuta de Coves) o el de la presència de familiars que fan una activitat (familiars lectors o per explicar contes tradicionals de les seves cultures en les seves llengües, Baró; o la mare marroquina que explica un conte de por en àrab, a Mn Cinto). També hi ha una entrada de les famílies que pot ser molt enriquidora per a les catifes viatgeres, si en l'activitat marc de les HVL es fan intervenir les famílies (alumnes de Coves van expressar el desig de fer-ho i es va afavorir la presència de la diversitat).

c) El producte final és un element essencial de tot projecte d'aula i clau en l'elaboració de les catifes viatgeres atès que, en haver de pujar-les al portal per a ser compartides, suposa que és el tancament lògic. La majoria de productes finals reproduïxen digitalment els materials elaborats per l'alumnat que, juntament amb els recursos del professorat, ajuden a fer-se la idea del que s'ha realitzat: les fitxes de la "publicidade plurilingue" (Sta. M. Manuela), els còmics arreu del món elaborats pels alumnes (SAFA, pilotatge), fotografies i escàners dels materials físics de l'alumnat en la resolució dels recursos d'aula (Baró, Chave, Coves, Mn Cinto, Montemor). Hi ha un altre tipus de producte final que barreja la digitalització dels materials físics amb àudios (les postals de Nadal i les músiques i sons per a l'intercanvi de R-Roß). També hi ha un altre tipus de producte final que és la realització d'un vídeo com el que Baró va realitzar en la fase de pilotatge. En ell, amb l'estructura d'un noticiari de TV, s'explica l'activitat realitzada pel grup classe.

d) Les relacions amb altres classes del mateix centre no sembla que hagi estat una constant en la realització dels projectes, tot i que hauria estat molt interessant. Els aportem aquí perquè en el cas de Coves van suposar un producte final en què, a més de l'atenció a la diversitat lingüística i cultural, van aportar un valor afegit: un regal per als estudiants de sisè, que deixaven l'escola per a anar a secundària, que va consistir en un clauer amb missatges sobre la manera de tenir cura del cos i millorar les relacions amb els altres, escrits en totes les llengües presents a la classe de sisè.

e) Les propostes d'activitats per als altres centres i les demandes de col·laboració entre centres han estat unes de les constants en totes les catifes. Totes contenen, per exemple, demandes concretes per saber el significat de paraules; o com es denominen determinats fenòmens en les llengües de l'altre centre; propostes de compartir una activitat que ells han realitzat (trobar paraules fantàstiques o

buscar cançons que els agradi) o suggeriments per fer activitats semblants, com llegir llibres sobre viatges i cultures i fer il·lustracions.

5. Per acabar

Al llarg d'aquest capítol hem volgut compartir l'eina que ha estructurat tots els productes i accions Koinos, les catifes viatgeres, explicant els seus objectius, estructura i els fonaments socioconstructivistes sobre els quals es desplega, a més d'ensenyar la diversitat de experiències que caben dins d'una gran catifa voladora.

Les catifes han esdevingut un paraigua sota el qual desenvolupar una sèrie de projectes i materials al voltant d'un element comú com és el desenvolupament de la competència lectora plurilingüe i intercultural. Sota aquesta mirada comú es desenvolupen iniciatives molt diverses, a causa, en primer lloc, de les necessitats, contextos i tradicions de treball per projectes d'aula; a més, per les propostes específiques de Koinos com ara les HVL; però també per altres motius que no s'havien previst i que van sorgir dels docents, dels nens i nenes, de les famílies o dels altres centres docents; finalment per la mateixa experiència de estar fent aquest viatge que, com tots els viatges, obre les mirades i ens porta de vegades a llocs que no estaven planificats en l'itinerari però que enriqueixen la nostra experiència i el nostre aprenentatge.

Les catifes han resultat així ser d'una tela malleable, flexible, teixida a moltes bandes, obertes i obridores de portes. En paraules d'un dels mestres que ha participat, han permès convertir la diversitat de ser percebuda com un obstacle a ser entesa com a riquesa. Han donat eines als docents per tractar-la a l'aula i més enllà dels límits de l'escola. Han donat espais als nens per visibilitzar-la i compartir-la amb altres nens i nenes amb experiències, cultures i llengües diferents. I han generat ponts amb les famílies, uns dels reptes que sovint emergeixen com més difícils d'assolir per als mestres en comunitats d'alta diversitat lingüística i cultural, on les perspectives més etnocèntriques no donen espais per al diàleg i la inclusió de la diversitat.

En aquest sentit, les catifes familiars han estat el punt central d'aquesta connexió, en ser el dispositiu específicament dissenyat per viatjar de l'aula a la casa i de família en família. Però no l'únic, perquè sovint a les catifes viatgeres s'han creat espais ad hoc on els pares, mares, avis, àvies i altres familiars han esdevingut un element clau per nodrir el projecte tot participant-hi de molt diferents maneres (per exemple aportant materials com còmics, explicant contes en altres llengües o reflexionant sobre les seves biografies i repertoris lingüístics).

Per tot això, considerem que el desenvolupament de les catifes viatgeres ha estat una experiència de co-construcció i integració que ha superat les expectatives del

disseny inicial. Estem il·lusionats per continuar aquest viatge per la pluriliteracitat de la mà de molts altres nens, nenes, docents i famílies que segur aportaran noves perspectives a aquesta eina en constant re-construcció per millorar l'educació.

Referències bibliogràfiques

- Cassany, D. (Ed.) 2009). Para ser letrados. Voces y miradas sobre la lectura. Barcelona: Paidós.
- Coste, D. (ED.), Cavalli, M., Crisan, A. & van de Ven, P-H. (2007). Un Document européen de référence pour les langues de l'éducation? Prague: Conseil de l'Europe.
- Ferreiro, E. (2001). Pasado y presente de los verbos leer y escribir. Buenos Aires: Fondo de Cultura Económica.
- Lafontaine, A., Terwagne, S., & Vanhulle, S. (2003). Les cercles de lecture. Interagir pour développer ensemble compétences de lecteurs. Bruxelles: De Boeck.
- Lemke, J. (1998). Metamedia Literacy: Transforming Meanings And Media. En D. Reinking,
- L. Labbo, M. McKenna, & R. Kiefer (Eds.), Handbook of Literacy and Technology: Transformations in a Post-Typographic World (pp. 283-301). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Nussbaum, L. (2017). Investigar con docentes. En E. Moore y M. Dooly (Eds), Enfoques cualitativos para la investigación en educación plurilingüe (pp. 23-45). Researchpublishing.net.
<https://doi.org/10.14705/rpnet.2017.emmd2016.620>
- PIRLS (2016). Marco de la evaluación 2a edición. Madrid: IEA- Ministerio de educación, cultura y deportes.
- PISA (2008). Competència lectora, marc conceptual per a l'avaluació, PISA 2009. Barcelona: Generalitat de Catalunya Departament d'Educació. (Documents 18)
- Zabala, V. (2008). La literacidad o lo que la gente hace con la lectura y la escritura. en Textos de Didáctica de la Lengua y la Literatura, 47, 71-79